

שמואל בק משחזר את המעשה: חכים הרג את מוין, בית צורי יורה בנהגו

חיים, במזרח עתידנו, את המזרח עלינו לדעת! אמר. הוא לא ידע כי באותה שעה ממש התווכח צעיר לא מוכר לו, בשם אליהו חכים, עם בעל בית קפה ערבי בחיפה, אמר לו: "אין ריב בן יהודים ור ערבים. האנגלים המסכסכים והמסיתים, עלינו להתאחד ולזרוק אותם מכאן, ואז נסתדר בינינו..."

אצל חכים, איש המעשה, היה זה אינסטינקט פשוט, בלתי-מגובש. אצל בית צורי הפך הדבר לראשיתה של אידיאולוגיה. ידידו הטוב ביותר היה אחיו של יוצר כת הכוננים, המשורר אוריאל שלח (יהונתן רטוש). אליהו בית צורי לא הפך כנעני, אך הוא קיבל דיעה שנולדה אז בחוגים רבים: שהעם העברי החדש הוא עם שמי, בעל שרשים בתרבות השמית, שותף-גורל של העם הערבי, חייב להשתלב בחיי ה"מרחב" וללחום לחרות כל עמיו נגד השלטון הזר.

אצל התארגן מחדש. אליהו חזר אליו, עבר קורס מפקדים. אולם רותו לא היה שלמה עם אצל "ומסורתיו". ואילו האוניברסיטה לחצה עליו להתגייס לצבא הבריטי השנוא. הוא מצא מוצא משתי הצרות, וגם מבעית הפנסיה: בחצרטו פירות המדידות הבריטי, שהעביר אותו לסביבה ערבית ליד ג'ניו.

שם הפך בית צורי מיד לגיבור של הפועלים הערבים, מנהיגם נגד המנהלים הבריטיים. אולם גם האנגלים חיבבו את הצעיר שדיבר אנגלית כמו ערבית ועברית, החזיק בין חפציו את ספר השירים של קיפלינג, ידע להרצות על ההיסטוריה של בריטניה. הם לא יכלו לדעת כי ידיעה זו תעזור לו, ברבות הימים, להסתמך על משוררים בריטיים בנאום ההגנה שלו בשם פט רצח מוין. כשעזב אליהו את השרות כדי להתחיל לעבוד אצל מודד פרטי, רשם המנהל האנגלי בפנקסו: "בעל כשרונות ואינטליגנטי מאד".

הכשרון הועיל לו במחתרת, עזר לו לעלות בסולם המעלות. הוא נלקח בחשבון לתפקידים חשובים, וכשבאה הדרישה לאיש מיוחד לגמרי, שיצטרף לחכים בקאהיר, נפץ לה הבחירה עליו.

בבוקר אחד, בסתו 1944, עמד חייל בריטי בודד על רציף תחנת הרכבת ברחובות. הוא רמה לכל אנגלי אחר: "ילקוט, מקי טורת, נירות מוכנים לנסיעה למצריים, בבית השאיר כמה קטעי-ספרות וקטעי-יומן, שהעידו על אופיו של אליהו בית צורי (המשך בעמוד 24)

רצח הגדול מוין

כה רבים מבני-דורו, היו מאורעות 1936 אליהו התגייס לאצ"ל.

חיש מהר נפצע בפעם הראשונה — הוא נכווה קשה משנשלח לשרוף אוטו בוסים בפעולות אצ"ל נגד מגבית כופר הישוב. הוא הראה בגאווה את הצלקות הרבות, הפך מדריך באירגון התאים ה"לאומיים", תנועת-נוער שהוקמה על-ידי אצ"ל בשעה שהאירגון הסתכסך עם בית צורי. כרבים מבני-המחתרת, זנח את לימודיו על-אף רמתו השכלית הגבוהה, פרש מן הצמיו, אך השיג תעודת-גרות בכוחות עצמו. בבית לא ידעו אם עודו חבר המח"תרת או לאו. אליהו לקח את אחיו הצעיר לשייט בירקון, השתתף במשיחקיו הילדתיים. שלוש אחיותיו העריצוהו. אביו, שי התאלמן, מכבר, חי רק למענו.

כשחל הפילוג הגדול, פרש בית צורי בבחילה, כרבים אחרים, משתי המחתרות גם יחד, התמסר ללימודים בפקולטה למדעי המזרח של האוניברסיטה. "במזרח אנו

* שנועד לגייס כספים להגנה, הוחרם על-ידי אצ"ל.

זה, יצחק שמיר הכין אותו בסבלנות. אנשי לח"י הקימו תאים בין החיילים הר ארצישראליים במצרים, חקרקע הוכשרה. אולם ראשיתה, יוסף ("עזרא") סיטנר, חייוה את דעתו כי החיילים לא יוכלו לבצע פעולה. אפשר היה להעבירים בכל יום. ואילו המבצע חייב להיות בעל אפי- שרות לשהות במקום, לחכות להודמנות.

שמיר חיפש איש — אדם נאמן, שאפשר היה לסמוך עליו שישאר זמן רב לבדו, יפעל לפי שיקול דעתו האישי מבלי לקבל הוראות מפורטות, קלעי טוב ואיש שנוסה בפעולה. יהושע כהן*, אחד ממפקדי לח"י, המליץ על צעיר ספרדי, שידע ערבית על בוריה, הכיר את חנוף המצרי — —

האיש הראשון

אליהו חכים יכול היה להיות בן אופייני של מישפחת-עשירים ספרדית. יליד ביירות שגדל בארץ, רגיל למותרות והדור בלבוש, ספורטאי של מכבי ואדם מצוי בנשפיות ריקודים. כמו רבים, הצטרף למחתרת. אולם המחתרת שבתה, ימי הפילוג הרסו את האירגון. אליהו יחד עם חבריו, הסיי חובנו ברחובות חיפה, הטיגריה בשה, הת געגוע לפעולה. היא לא באה.

הוריו ידעו שהוא חבר המחתרת. הם שמעו על הריגת שטרן, מאסר האחרים. הם דאגו לחיי בנם. פתרון: שיתגייס לצבא הבריטי, שם ימצא מוצא לתאוות הפעולה שלו, יהיה רחוק מן הפיתוי, לבסוף נכנע להם אליהו, בניגוד לרצונו.

אולם בצבא באה החרטה. חבריו יחשבוהו לפחדן, לעריק. האירגון התאושש מחדש, ואילו בצבא מצא רק חיי בטלה. ביום בהיר אחד חזר הביתה, השליך את המדים לפינה, לבש את בגדיו האזרחיים. הוא ירד למחתרת.

כעבור כמה ימים הופיעה מודעה בעתון: "אליהו, בוא חביתה, הורין חזרו ממצריים ורוצים לראותך!" אולם אליהו לא חזר, הוא נקרא עתה "בני", והוא השתדל בכל כוחו להחזיר את כבודו בעיני החברים, שחשבוהו לבן-עשירים רכרוכי. הוא פעל בפעולות קטנות, חי בתנאי רעב, למד לקלוע, עמד בתצפיות, עסק באיסוף ידיעות. אטיאט רכש מחדש את אימון האחראים.

* מי שהיה שכנו של דוד בן-גוריון ז"ל בשדה-בוקר.

בשעת ההתנקשות הגדולה בחיי הארולד מקימיקל, ערב צאתו של זה מן הארץ, עמד אליהו חכים בראש סלע, ירה על המכונית שירדה בכביש התלול תל-אביב. ירה — והחטיא.

עתה ירד מצרימה, הוא התבסס במקום. ערך תצפיות קפדניות, הכין את הפעולה. אולם סיטנר הגיע למסקנה שאיש אחד לא יספיק, דרש בארץ כי יישלח איש שני. שמיר השקיף סביבו. מבטו נתקל בצעיר יפה, בעל פנים מערבויות, אינטליגנטי, משכיל, שהיה בשעתו אחד מפיקודיו ב"פלוגה ח' של אצ"ל" — —

האיש השני

אליהו בית צורי היה טיפוס שונה מאוד מאליהו הראשון. הוא היה כימעס ארכי טיפוס של צבר בן-דורו. בנו של איש שעלה מרוסיה לפני 50 שנה, מנהל הדואר בטבריה, הכיר אליהו בן ה-22 עוד בנעוריו ערבים רבים שביקרו בביתו. בחזור המישפחה תל-אביבה למד בגימנסיה, סימן-הדרך בחייו, כמו בחיי